

Olen alusta saakka ollut se pellavapää, joka on hyppinyt elämää läpi kuin runomittoja ja riimejä. Poikki vihreiden nurmikoiden ja valkoisten apiloiden.

Se tyttö, joka on ottanut suuren muovikassin käsiinsä hypätäkseen tuoilta vastatuuleen. Lentääkseen. Ollakseen runo. Vapaa, onnellinen avaran maan sylissä.

Mutta oliko runo vapaa.

Koulumaailma istutti tämän tytön istumaan visusti penkissä. Oli opittava kaikenlaista.

Päähän kaatamalla. Miten liehua maailman aarteiden äärillä, kun sidottiin kiinni ja pakotettiin kuuntelemaan.

En minä tyhmä ollut, mutta vauhdikas, olin vauhdikas kuin sanojen puro, kuin runo.

Rakastin kirjoittamista. Muistan edelleen ne taianomaiset hetket, kun sain opetella kirjaimien tekoa. Keskittyneesti. Kuin kaivautuen esiin. Kuin tietäen, että jostain löytyy suurempi maailma. Koukero koukerolta kirjaimia kuin leipoen. Muodostaen. Kyllä muodostaminen oli kaikista herkullisinta.

Kun eräänä päivänä yksittäiset kirjaimet kirjoitettuina lyöttäytyivät yhteen muodostuen sanoiksi, kun ne hamusivat luokseen toisia sanoja muodostuen riveiksi, hämmästyti pellavapää. Mikä oli tämä maailma. Mikä oli tämä ihmeellinen sanojen soitto, tämä oodi, tämä kilkatus.

Kun opettaja vielä erikseen sinikantisen vihon palautettuaan kiitteli mielikuvituksesta, tiesi tyttö päässeensä lentoon. Kirjain kirjaimelta lennähtelin. Olin löytänyt taikamaailman. Omilla sanoilla luodun lumouksen. Kirjoitin ja sen mukana lensin.

Kuitenkin kävi niin, että taianomaiseen lumousmaailmaan valui joukko varjoja. Musta kuuluu elämän väriasteikkoihin ja se oli tuleva täyden vahvasti. Se, että ui sanojen kuulaisissa lähteissä ja kirjoitteli tanhuavia kirjaimia, ei riittänyt. Piti osata teoriaa ja selittää tekemisiään. Piti osata istua aloillaan. Piti osata hillitä itseään. Ei saanut innostua liikaa ja ennen kaikkea piti opetella ulkoa Kalevalaa.

Lentämisen vastakohta oli takuulla Kalevalan ulkoa opettelu. Kaikkien maailman taikojen ja ihanoisuuksien vastakohta oli Kalevalan päähän takominen vailla mieltä. Istua tunkkaisen kirjan äärellä ja syödä sitä. Niellä sivu sivulta tunkkaista paperia ja tunkkaisia sanoja, jotka olivat kuin kahleet. Pahempaa ei ollut. Se oli aikuisten keksimä ilonpilaamisleikki. Mustaloru. Kuoleamisen hokema.

Maailma muuttui mekaaniseksi ja kaikki runous hävisi siitä. Siivet katkesivat. Vauhti loppui ja vapaudelle sai alkaa kirjoittaa jäähyväiskirjeitä. Runosta tuli pakko. Elämästä tuli tumma kuollut kokkare.

Pikku hiljaa minussa ollut runouden into sammui. Hämärtyi. Himmertyi. Sinertyi. Kunnes irtosi ja kuoli pois. Se jäi järkevyyden ja asiallisuuden alle. Se hautautui, kuin ihmiskehon yksittäinen luuparka, tumman maan syvänteisiin peitetty elollisuus, unohtui ja maatui sinne. Enää puuttui hautakivi ja lohduttoman kirkkaan väriset kukat haudalta. Runominä oli poistunut keskuudestani.

Hiljaisina öinä jokin kaiheresi sisältä päin, mutta kaiherus hukkui nyyhkytykseen, joka hukkui uneen, joka katosi aamuun, jolloin oli taas oltava kovin reipas ja järkevä.

Aina aika ajoin aikuisuuden harmailla kynnyksillä runo teki yllätyshyökkäyksen. Se tuli äkkiarvaamatta mielenkulman takaa ja porasi herkällä pienellä terällään tietoisuuteeni runoajatuksia, joista osa jopa pääsi paperille. Ne syntyivät kuin pienet somat linnun munat. Mutta en minä linnunmunista välittänyt enkä runoista. Sehän oli ajan hukkaa. Minä en osannut runoa!

Runo avasi volyymiään vielä isommalle, todella suuresti paukkuivat runon purjeet aina kun silmä välitti. Jos se ei päässyt tulemaan ulos oikealta, se teki harhautusliikkeen ja tuli kun vähiten osasin sitä odottaa. Se tuli suuresti ja pienesti. Herkästi ja hurjapäin.

Käsi otti tanssiin kutsun vastaan ja kietoutui kynän ympärille, kirjoitti laskeutuvat haituvat paperille talteen.

Mistä nämä tulevat, mitä nämä ovat, halusi järki tietää. Nyt pidetään palaveri, kertokaa minulle mitä tämä on. Mutta runominä ei kertonut, runominä vain touhusi mullan alta, viskeli sanoja, kuten taivas pirstkoo vettä, aina kun järjen silmä välitti. Se myhäili ja mykelsi ja sieltä ne tulivat kuin pienet somat vihreät heinän päät keväiseen aikaan. Runot.

Järki vaihtoi järeämpään esineistöön ja piti yllä kaikenlaista meteliä. Järjellä oli mielenosoitus meneillään, se huusi ja mesosi haluten minut ruotuun. Mutta pieni runouden laulu syvensi äänialaansa. Se osasi laulaa nätisti ja sillä oli kaunis ääni. Hyräillen ja hyssytellen kauneuksia lallatellen. Sävyistä sävyyn kihersi runominä.

Se oli järjenkin myönnettävä, että runolaarissa oli kivaa. Että runominän maailmankuvassa oli jotain, mikä sai kaiken näyttämään somalta. Järki suostui vihdoin ja antoi tunnustuksen runominälle, mutta vain sillä ehdolla ettei mitään tyhmyyksiä sattunut. Ja niin eräänä päivänä runominä eksyi runojen kirjoituskurssille.

Hukkareissu, nyt se on seonnut päästään, julisti aivojen järkiosasto. Pään sisäiselle orrelle nousi raakkumaan kaikki rumat linnut. Mutta runotyttö luotti itseensä. Se muisti jotain kadottaneensa ja se kadonnut maailma oli ehkä vielä löydettävissä, kaivettavissa esiin.

Kurssin innostunut opettaja antoi kaikenlaisia tehtäviä kuin pieniä siemeniä ihmeteltäväksi. Minä pidin niitä kämmenelläni, ihmettelin, pyörittelin. Sitten hoksasin laittaa ne multa. Tietenkin! Ensin ei tapahtunut juuri mitään. Syvä hiljaisuus vallitsi kaiken päällä. Musta hiljaisuus, jolla oli omituinen nimi.

Mutta sitten niitä alkoi tulla, valtoimenaan pienen pieniä taimia kaikenlaisia. Tulla kuin tulvana. Multa oli muhevaa kauan levännyttä ja runot tulla puristivat itsensä valoon. Kaunis ja heleä oli niiden väri.

Siinä minä istuin vehreän viidakkon keskellä silmät ymmyrkäisinä tietämättä mitä tehdä. Olin ihmetystä täynnä. Kappas tämänmoista.

Tällaisia vehantia päiviä oli usein. Ne olivat kuin lapsuuden kuiskauksia kaukaisia kuvia olleesta, menneestä kuin halauksia ja paijauksia, tyttösen jokelluksia. Hentoja kokeiluja, tunnusteluja, mitä on synnyttää runo. Se oli sitä silloin lapsuudessa, ja se oli sitä nyt, lentoon pyrkimistä.

Mutta laskekaa soittimenne ja kirkkaat soittonne. Nimittäin puutarhani kuihtui. Voitteko kuvitella. Se tuli myrkytetyksi. Kesken runokurssin tapahtui mittava tragedia. Osa varsista vain kuoli ja loput vielä versomassa olevista vetäytyivät takaisin maahan. Langenneet runoni. Te paenneet sanamiekat, te ylväitten maitten ihanat laulut.

Maa muuttui harmaaksi ja lopulta jäätyi. Se muuttui kiveksi. Minä laskin irti mykän huutoni kysyäkseni mitä tapahtuu. Ei kukaan voi viedä minulta runoa. Taas.

Niin siinä vaan kävi, että joku sanoi sen. Se ystävällinen innostunut runokurssin vetäjä meni sanomaan sen. Sen sanan, jota ei saa sanoa. Se on se ei saa sanoa sana.

Sen sanan, joka on kirosana runouden maailmassa. Älkää ihmiset menkö sanomaan sitä sanaa, koskaan, älkää antako suittenne muodostaa sitä. Kadottakaa se sana varastoistanne. Antakaa suunne unohtaa. Luopukaa ennemmin suistanne ennen kuin sanotte sitä sanaa. Kaikkien ihmisten aivot tulisi eliminoida tuon sanan osalta.

Kalevala. Ei en tahdo kuulla sitä. Älä sano sitä. Kalevalainen runo. Miksi olet tullut kiduttamaan minua. Kalevala mitta. Hyvänen aika en halua kuulla mitään siitä, viekää se pois. Katkaiskaa se. Pudottakaa syvimpien merien kauheimpiin kitoihin. Se on jotain mikä viiltää terävillä reunoilla kaikki runoni varret, katsokaa kaikki vaalean vihreät kukkavihannat ovat poissa.

Siipeni ovat silvotut, aivojeni ihonukka itkee.

Olen ajatellut, että tutustumme Kalevala-mittaan, hän sanoi. Hän sanoi sen pehmeästi ja imelästi.

Sen olisi voinut ehkä kestää. Tutustumisen k-mittaan. Sellaisen mustan laakson läpi olisin ehkä juuri ja juuri onnistunut runominäni saattamaan. Karmaisevan k-metsän läpi. Runominäni ei toki olisi selvinnyt siitä haavoitta, se olisi ehkä jopa kuollut lopullisesti, nimittäin eihän se voinut toistamiseen selvitä K:n tukahduttavilta otteilta.

Mutta kivuliaan minuuteni vapiseville osasille oli tarjolla vielä enemmän. Nimittäin opettaja oli ajatellut vielä enemmän. Hän ajatteli ääneen. Hän ajatteli ääneen ja viskoi minua pikku kivillä. Itse asiassa hän ajatteli aivan liikaa. Hän oli sitä mieltä, että kirjoitamme jokainen kalevalamittaisen runon.

Koin kuolemani koettaneen. Kadotuksen. Hävityksen mustat puhurit olivat juuri ylitseni pyyhkäisseet. Minut ja iloni oli murhattu. Olimme kuolleet. Korahthaneet kerran ja sitten

Neito Kalevalan neito

Kirjoittanut Sari Maanhalla

vaipuneet vain maahan ja kuolleet. Kalevalamittaisen runon kirjoittaminen, hulluuteenko kutsutte minua rouva Opettaja.

Hetken kukki elon taimi, hetken helisi runous. Kaipaamaan jäivät yksinäisyyttään ulvova kynä ja kirjoituskone. Rauha hänen muistolleen, joka runoja soi. Nyt se kaikki on poissa.

Maailma tuntui pysähtyvän. Tuijotin opettajaan kuin julmaan yksinvaltiaaseen, joka ahneudessaan tulee vallanneeksi toisten taikamaailmat kylväen niihin murheen juurakoita. Katsoin hänen eleitään, hänen ilmeitään. Hän houkutteli minut runonlaaksoon, houkutteli käyskentelemään riemussa mielin ja nyt. Kuinka. Kuinka hän.

Kuinka innostunut hän oli. Miten joku voi puhua siitä k-asiasta niin innostuneeseen sävyyn.

Siinä kohtaa runominäni peruikin kuolonkorahduksensa. Se halusi kuulla lisää. Se halusi vastata kutsuun, jonka opettaja innostuksessaan oli maailmaan lähettänyt. Runominäni halusi tanssia. Se heilui mullassaan lähtökuopissa odottaen, että pääsee irti ja minä hämmästyin.

Hämmästyin ihoni väreileväksi. Onko runominäni vastaamassa Kalevalan kutsuun. Sellaista päivää en uskonut kokevani.

Opettaja luki näytteeksi pätkiä Kalevalasta. Minua melkein oksetti, pyörrytti ja yökötti. Taas tätä metallista ja mekaanista. Mutta kuuntelin.

Runominäni hyräili, se supatti. Ehkä emme kuolekaan vielä tänään. Ehkä me voimmekin kuunnella tämän, ehkä me voimmekin alkaa laajentaa taikaamme.

Opettaja esitteli Kalevala-mitan sääntöjä, hän esitteli niitä kuin kauniita vaatteita tai kuten sotkaemo kaikkia kahdeksaa lastaan.

Rouva opettaja puhui ja hänen äänessään helisi runorakkaus. Kuuntelin. Minä vain kuuntelin eikä minussa ollut mitään vastustusta eikä puolustusta. Olin vain auki. Aloin aavistella, että kouluksi kutsuttu hirviö oli murhannut Kalevalan ja antanut sen kuolleet jäänteet meille syötäväksi ja kutsunut sitä runoudeksi, niin siinä oli täytynyt käydä.

Ja sanasta tuli runo

Hetkessä kalevalaisuuden rytmit, säännöt ja tavumäärät alkoivat muuttua musiikiksi. Kuin olisi koko ikänsä ilakoinut kauniista runouden lippaasta, mutta kuin ei olisi koskaan avannut sitä. Kukaan ei ollut kertonut, että se saa olla auki. Oli jopa kannustettu sulkemaan ja lukitsemaan.

Kuin olisi ikänsä väittänyt lentäneensä ja olisikin vain tullut tuulen luomaksi. Kuin olisi ikänsä nurmikoitaan mittaillut näkemättä sen syvintä vihreää, kuulematta sen haukotuksen omaista ylistyslaulua.

Kuuntelin opettajaa, kuuntelin hänen esimerkkejään, ja kun illalla lensin pyörälläni kotiin, olin yötä vasten niin intoa täynnä etten meinannut löytää unta ollenkaan.

Lipas oli auennut. Maa oli saanut kasteensa ja siunauksensa. Suuret tulevien toiveiden tuulet ja unelmien umpot olivat alkaneet tulemisensa. Siivet olivat alkaneet nauramisensa. Eivät ne olleet mitkään enkelinvalkoiset siivet vain sellaiset harmaat ja aika tyngät, mutta ne nauroivat iholtani mustia lehtiä pois. Ne olivat Kalevalan siivet. Viisauden siivet.

Seuraavana aamuna istutin itseni tuoliin ja sukelsin siitä kalevalaisen runon rytmiiin. Näin sen merkilliset pyörteet ja sävyjen leikin. Sain kokea sen viileyden ja yllättävyyden. Löytyi löytämätöntä ja piilotettua. Katsokaa noita maisemia mitä sanat muodostavat asettuessaan mittaani. Katsokaa.

Kuin rumpu olisi takonut kaikelle tahtia ja minähän sukelsin ja tanssin. Sydän oli löytänyt sisarensa. Niillä oli sama nimi ja rytmi. Runolla ja sydämellä.

Vähitellen minä muutuin rytmiksi. Ja kun se päivä alkoi taittua illaksi, en osannut sanoa enää mitään ilman, että se ei olisi muotoutunut riveiksi, jossa on kahdeksan tavua. Olin kuin lumottu ja koin sanat musiikkina vaikkei niissä ollut säveltä. Tuntui ihmeeltä löytää vanha kunnan runomitta niin syvään itseeni juurtuneena.

Tuo rytmi oli aina ollut siellä. Se oli aina juoksuttanut minua. Lapsuuden kentillä, leikeissä, aina oli ollut se sama rytmi. Enää tarvittiin vain hiljentymistä, ymmärtämään asettumista ja kalevalaisuus minussa oli noussut rientoonsa. Tyttö pääsi vihdoinkin lentoon.

Tuo kaikki runous on meissä

Jos ihmisen mielen maisema halutaan pukea johonkin konkreettiseen muotoon, niin runouden kieli on ehdottomasti lähimpänä ihmisen sisintä kieltä. Ollessaan tasapainoinen ja onnellinen, ihmisessä vallitsee runouden kieli. Runouden kieli pitää sisällään elämän sykkeen, pulssin ja rytmin. Runous on kaunis, keskeinen ja luonnollinen osa ihmisyyttä.

Runous on musiikkia, vain sävel puuttuu. Kansanperinteenä kantamamme kalevalainen runomitta on ihmisen sisäistä puhetta. Musiikkia. Olen monet kerrat surrut sen vaipumista uneen. Omalta osaltani koulumaailma ainakin kyni viimeisenkin luonnollisen runousilon.

Tälle havainnolleni sain vahvistuksen ollessani Pariisissa seuraamassa lasten toimintaa runouden parissa. Heillä oli siellä koulujen välisiä kilpailuja runonlausunnassa. Lausuntamateriaalina ei ollut mikään pakolla ulkoa opeteltu kansalliseepos, vaan omat tekstit. Samalla he kunnioittivat omia runoperinteitään. Oli riemastuttavaa nähdä heidän intonsa ja tekemisen meininki runouden parissa.

Uskon, että jokaisessa lapsessa on luonnostaan sisällään kirjoitettuna runouden kieli ja kalevalainen runorytmi. Näkemykseni perustuu vahvaan omaan kokemukseen asiasta. Runorytmi oli minussa, mutta se hautautui voimakkaampien ulkoapäin tulevien ”rytmien” alle.

Ajattelen, että Kalevala-runouden saisi elvytettyä henkiin antamalla tämän ajan lapsille mahdollisuuden ja työkaluja tutustua tähän itsessään olevaan runotajuun ja rytmiin. Kalevala-runossa on hyvä rytmi. Juuri sitä tulisi kannustaa ja kaivaa esiin. Kun on löytänyt kalevalaisen rytmi-idun jujun, muu sen päälle on vain hienosäätöä. Runoileminen voi alkaa.

On myös tärkeää katsoa tätä aikaa ja sen ilmiöitä. Rap-musiikki on parhaillaan lasten ja nuorten keskuudessa kovassa muodissa. Tämä tyyliuuntaus ei ole kovin kaukana ajatuksellisesti Kalevalasta. Joskus tuntuukin siltä kuin rap-musiikki olisi Kalevalan sukuista samalla tavoin kuin me ihmiset ja apinat olemme sukulaisia. Vallitsevana on lähes kaikki samat geenit, mutta kummassakin on kyse omasta lajistaan.

Vahva puhelauluinnostus, mitä rap-laulukin on, osoittaa lastemme ja nuortemme innostuksen runouteen. Koska innostus on olemassa, eikö sitä tulisi kannustaa ja viljellä.

Kalevalainen maailma on kaunis, myyttinen ja kiehtova. Uskon suomalaisen ihmisen sisäisen maiseman olevan edelleen tämä. Juuri ihmisen sisäisestä maisemastahan Kalevala ja kalevalaisuus on alunperin syntynyt. Kalevalasta on vain tehty väärällä tavalla ulkoa opeteltavaa ja osattavaa kansanperinnettä, kun se ehdottomasti on ihmisessä olevaa ihmisyyttä ja sisäistä viisautta.

Sen sijaan, että kalevalaisuutta kaadettaisiin meihin ulkoapäin syötettynä oppina, tulisi tuo kauneus, myyttisyys ja kiehtovuus kaivaa esiin meistä itsestämme. Se on meissä jokaisessa!

Kun löytää kalevalaisuuden ensin itsestään, runomittoineen, kuvineen, kaikkineen, silmät avautuvat myös jo olemassa olevalle samanmuotoiselle ilmiölle ja syntyy myönteinen ahaa-elämys; hei minussa on tätä samaa, on ollut aina. Löytyy mielenkiinto ja innostus tutkia Kalevalaa enemmänkin ja toteuttaa sitä omassa ajassamme omina tulkintoina, kenties synnyttää jotain uutta Kalevalan hengessä. Näin menneiden aikojen kalevalainen viisaus yhdistyy nykypäiväseen ehkä hieman hukattuunkin viisauteen. Aarteet ovat löydettävissä, runot punottavissa ja rytmit elvytettävissä.

Kalevalan akka. Se taisi olla yksi niistä nimityksistä, jotka riimien ja runojen tiimellyksessä tulin luokkatovereiden joukossa napanneeksi. Milloin kenkäni ja muut vaatteeni olivat kuin kalevalaiset vaatteet. Erityisesti muistan rakastuneeni yksiiin korvakoruihin, joita minun oli saatava pitää. Luokkatoverit tekivät siitäkin heti omat tulkintansa ja nekin kuulemma olivat Kalevalan akan korvakorut. Mene ja tiedä vaikka olivatkin.

Myöhemmin vasta aikuisena olen saanut ymmärtää minussa olevan runontajun olleen vahvasti esillä jo lapsuuden kevätvilleinä vuosina. Luonnon lapsena ja pellavapäisenä metsien tyttönä olin vain niin kiintynyt sellaisiin asioihin, mihin ikätoverit eivät välttämättä olleet.

Ensikosketukseni kanteleeseenkin oli niin vahva ja myyttinen, että minun oli saatava sellainen itselle heti, vieläpä kaksin kappalein. Soittotunneilla kävin varsinaisen kouluopetuksen päätteeksi. Tulin ainakin huomatuksi, kun raahasin 36-kielistä palvonnan kohdettani jo aamutuimaan koululle. Pieni tyttö ia iso kannel. Tyttö oli päättänyt soittaa. Riemuita ja soittaa ja olla runo.

Tuo sama myyttinen ja laulullinen runouden pyhättöni on yhä olemassa. Ihmettelevänä ja elävänä. Sitä ylläpitämällä olen saanut huomata, että valtaosa meistä ihmisistä kantaa sisällään runouden kieltä.

Oma elämänmittainen runovaellukseni jatkuu. On ollut riemastuttavaa temmeltää kirjoittaessaan erilaisen runouden parissa. Kalevalamittaiset runoni ovat ehkä toistaiseksi kalevalaisia yritelmiä ja virittäytymistä kalevalaiseen henkeen, mutta lausuttuna ne tuntuvat musiikilta. Ehkä juuri kalevalaisuuden myyttisyydessä kiehtovinta on sen laulullisuus, vaikka itse säveltä ei olisikaan.

Olen alkanut myös laulamaan runojani improvisoiden. Ihmeellisintä siinä on se, että kun runoja laulaa, ne löytävätkin kuin itsestään sävelen. Ilahduttavaa on ollut nähdä myös kalevalaisuuden hengen päässeen livahtamaan valokuvaamiseni puolelle. On hämmästyttävää nähdä yksittäisen kuvan pitävän sisällään tuota mystistä ja niin kiehtovaa kalevalaisuuden henkeä. Kuin kuva olisi runo.

Tänään riemuitsevani jokaisesta ihmismielestä, joka on päässyt runon koskettamaksi, sillä niin olennainen osa runous on meitä. Kansalliseepoksemme on vankin ja vahvin todistus runoilijaminuudestamme.

Liehukaamme runoutemme lähdevesien äärellä. Olkaamme sisäisen rytmimme mittaiset, sisimmän ytimemme todellistuma, olkaamme runo!